

DE BONGARD

TIJDSCHRIFT VAN HEEMKUNDEVERENIGING
"DE BONGARD"
SIMPELVELD - BOCHOLTZ

JAARGANG 17 NUMMER 4 MAART 2005

INHOUD

COLOFON

Eindredactie en vormgeving:

P.H.J.Janssen

Adres voor kopij en reacties:

mevr. M. Vliex-Hensgens
Stationstraat 3d
6369 VG Simpelveld
tel. 045 - 544 10 74

ISSN 1383 - 9896

Inhoudsopgave	1
Bokkenrijders believe België	2
Jacques van Boom (1937-2004)	11
Een stukje Hamers-geschiedenis van moeder-moederskant.	15
Activiteitenprogramma.	16
Een curieuze vondst	17

De verantwoordelijkheid voor de inhoud van het artikel ligt bij de auteur(s).

Niets uit deze uitgave mag worden veeleelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, via magnetische media of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

Dit tijdschrift verschijnt vier maal per jaar en is gratis voor leden van "De Bongard". De kosten voor het lidmaatschap van "De Bongard" bedragen € 12,50 per jaar.

Aanmeldingen: Secretariaat "De Bongard" Wilhelminastraat 29, 6351 GN Bocholtz, tel 045-544 1117

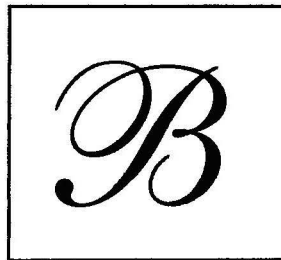
Bankrek.: Rabobank nr. 115103406. Girorek.: 276159

Website: <http://www.debongard.nl>

BOKKENRIJDERS BELIEVEN BELGIË

door Hans Hermans

Soms spreken we over eerste, tweede en derde stand, als wij in historisch en sociaalheemkundig perspectief overheid, kerk en volk bedoelen. Dat er ooit een Vierde Stand bestond is minder bekend. Het was in de jaren tussen 1730 en 1776 dat hier veel köter (kotboertjes en dagloners) rondzwierven die tijdens oorlogen, bezettingen en veeziektes alles verloren hadden, huursoldaten die op weg naar huis waren, deserteurs die angst hadden om naar huis te gaan, leden van de een of andere sekte en bannelingen die op de vlucht waren, vilders die bij gebrek aan vee (huiden) geen soelaas hadden, bedelaars die scheel zagen van de honger, pelgrims verplicht op weg naar Compostela die wel eens het genadeoord uit het oog verloren.... Hoe moesten die mensen allemaal in hun onderhoud voorzien? Volgens overleveringen sloten zij zich samen tot een georganiseerde militante koude oorlog woedde tussen repu- patriotten en separisten, tussen onze volledige aandacht. De ang- tuigd dat die onzaligen zich door plaatsten. Wij weten dat die lucht- is keiharde historie. Het zuiden ten worden, zou een democratische voortaan België heten. Dat er in Luxemburg en de Eifel een democratie heerste, is hier nauwelijks bekend. Ook Metternich, denk aan Weense Congres, wilde niets over democratie weten; hij koesterde totalitaire ideeën en een vrij België was onbespreek- baar. Wij zullen lezen dat hij later voor progressieve studenten op de vlucht moest slaan. Over de Bokkenrijders is al veel geschreven, maar het is voor het eerst dat wij via de bokkenrijderepi- sodes kennis maken met de Vierde Stand en zijn relatie tot het revolutionaire Frankrijk en het vurige Luik.

roversbende. Dat hier tevens een blikeinen en orangisten, tussen katholieken en protestanten, heeft stige bevolking was ervan over- middel van vliegende bokken ver- geest virtueel is, maar de tijdgeest van Nederland zou verlicht moe- toekomst tegemoet gaan, zou Vlaanderen een Boerenkrijg en in Klöppelkrich, tegen verlichting en

Proloog

Het jaarlijks *prikuur* in onze huisartsenpraktijk is een soort happening. Inmiddels behoren de meeste *Bongaarders*, qua leeftijd, tot de zogenaamde risicogroep, zodat ik nolens volens een aantal leden tegen het lijf loop. Steevast leidt het gesprek naar ons *stokpaardje* heemkunde, waarbij een collega opmerkte: Jammer dat de griepsput in 1918/1919 nog niet bestond, dan zou kapelaan Alphons Vaessen de griep zeker overleefd hebben. Deze priester en schrijver behoorde tot de circa 30 miljoen mensen die aan de gevolgen van de zogenaamde *Spaanse griep* (1918/19) overleden. Over hem en 'zijn' Bokkenrijders lezen wij in het volgende hoofdstuk.

Hoofdstuk I

Alphons Vaessen

1.1. Kapelaan in Vaals

Hij werd op 16 juli 1891 op de hoeve *Kling Vlengender* (Klein Vlengendaal) geboren en bezocht o.a. het seminarie te Rolduc. Reeds in die tijd was oudheidkunde zijn hob- by. Als hij tijdens korte vakanties thuis was,

wandelde hij met open oog door de omgeving en ontdekte in 1910 resten van een Romeinse villa in Vlengendaal. Hij vertelde het aan Dr. Goossens die lid was van het Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap, zodat reeds in 1911 opgravingen van start

gingen. Op 8 maart 1916 werd hij tot priester gewijd en tijdens het hoogfeest van Pasen, 9 april 1916, was er tijdens zijn *primiats* (primatae) groot feest in Bocholtz. Op 25 september 1916 werd hij benoemd tot kapelaan in Vaals, waar hij zich, naast het drukke parochiewerk, ook op heemkundig gebied zeer verdienstelijk maakte.

Helaas werd ook Adolph door influenza geveld en overleed op 6 november 1918. Voor zijn vader, weduwnaar Hubert Vaessen, sloeg het noodlot zeer hard toe, door die griep epidemie verloor hij drie van zijn vier kinderen. In de "*Vaalscher Anzeiger*" (thans "*Vaalscher Weekblad*") verscheen in de jaren 1923-1925 een wekelijkse bijdrage over de historie van die gemeente. Ofschoon de Bokkenrijders in Vaals niet actief waren, schreef Alphons, bij leven en welzijn, een boeiende bijdrage over die bende, gekleurd door de tijdgeest, met veel negatieve uitlatingen. Het laatste mogen wij Alphons niet kwalijk nemen, dat was in die tijd gebruikelijk.

1.2. Joodse dieven...

Als de *Vaalscher Anzeiger* onder de kop *Geschiede von Vaals* het hoofdstuk *Die Zeit der Bockreiter* publiceert, heeft Alphons het over drie perioden: van 1734-56 waren ze actief in Herzogenrath en Valkenburg. Die bende had het aanvankelijk gemunt op kerken en pastorieën, later ook op boerderijen. De tweede periode was van 1762-76, waarbij 500 bokkenrijders veroordeeld werden en tenslotte bestond er van 1790-98 de Meerssener bende die uit *joodse dieven* bestond. (HH: Neen, over de *Vierde Stand* heeft de kapelaan het niet, wel proeven wij duidelijk de tijdgeest, die ook nog tijdens het interbellum bleef bestaan. Een saillant detail: Van een bekende onderwijzer uit Simpelveld vernam ik dat leerling B ontzettend boos was, omdat leerling A "*jood*" tegen hem had gezegd. Voor de vader van B reden om naar school te stappen. Maar toen A op het matje geroepen werd en met grote lichtblauwe ogen beweerde dat hij alleen maar "*idiot*" gezegd had, gingen leerling B en zijn vader tevreden naar huis ...)

Terug naar Alphons Vaessen. Hij schrijft

dat die *joden* later naar Neuwied vluchtten, waar ze met hun schandelijk werk verder gingen. Vervolgens schrijft hij: Vaals werd nooit als bokkenrijderplaats genoemd, maar geen enkel dorp in de omgeving kon zich voor dit onheil veilig stellen. Volgens hem werd hoeve Enrade (tussen Holset en Vijlen) op 31 oktober 1710 door een bende overvallen, die hij voorlopers van de Bokkenrijders noemt. (HH: Veel waarschijnlijker is, dat hier hongerige soldateska, als rest van een afgedankt leger, op rooftocht was. Tijdens de Spaanse Successieoorlog (1702-1713) werd de vesting Maastricht niet overvallen. Anders op het platteland, waar boeren en buitenlui, poorten en deuren extra op slot deden. Naast afgedankte Franse soldaten, werd het platteland ook door Engelse en gedeserteerde Hollandse soldaten geplunderd.

Op die fatale oktoberdag van 1710 drong tegen 22 uur een roversbende hoeve Aanraad binnen. Wethouder Brul gaf alle boeren uit de omgeving opdracht de hoeve te omsingelen, zodat de bende ingerekend kon worden. Ze bleek te bestaan uit elf Franse soldaten en twee Hollandse deserteurs. Helaas vond tijdens die actie een vuurgevecht plaats, waarbij landbouwer Johannes Plomper in een schouder getroffen werd en overleed. Op 1 november 1710 werd de bende door boeren overgebracht naar de *katsj* (meestal een cachot in een kazemat) in Maastricht, waarna zij op 12, 17 en 20 januari 1711 door middel van de strop gevonnis werden.

1.3. Kotboeren en deserteurs

Van 1741 tot 1749 was er in onze omgeving sprake van strubbelingen die het gevolg waren van een Oostenrijkse successieoorlog. Maar Philips, riep helemaal vanuit Spanje, de hulp in van Frankrijk en dat land maakte er grif gebruik van, om het leefgebied van onze voorouders te bezetten. De duizenden soldaten wilden eten, drinken en ook andere "pleziertjes" ... Levensmiddelen die zij niet vrijwillig kregen, werden geplunderd. De talrijke weeshuizen puilden uit als gevolg van de pleziertjes en uitspattingen. Omdat de krijgskas na enige tijd leeg was en de soldaten geen soldij kregen, waren ze wel gedwongen om

te deserteren of/en op rooftocht te gaan. Dat gedeserteerde soldaten er geen behoefte aan hadden om naar huis te gaan, is vrij logisch, want daar zouden ze opgeknoopt worden... Bij voorkeur probeerden zij ergens een vrouw aan de haak te slaan om op die wijze legaal in de massa onder te gaan. In vrijwel ieder dorp huisde in die tijd een Franse deserteur, die meestal door de dorpelingen genegeerd werd. Berooide *köter* (kotboeren) en deserteurs waren een aanwinst voor de bende.

In hoofdstuk 2 zullen wij het uitvoerig hebben over *d'r Frantsooes* van Simpelveld.

Alphons Vaessen schrijft dat op 7 oktober 1750 Jakob Hulse, die na gedane arbeid, 's avonds op weg naar huis was, door een bende overvallen en daarbij zo mishandeld werd dat hij aan de gevolgen van een schedelbreuk overleed. Maar Alphons verbaast zich in hoge mate en schrijft: "Het is zeer opvallend, dat de luxe vertrekken en zalen van het aristocratische huis Bloemendaal en slot Vaalsbroek, nooit door Bokkenrijders bezocht werd". (HH: De eigenaar Johann Anton von Clermont (1728-1795) was Lutheraan.)

Volgens Alphons Vaessen werden eenvoudige mannen tijdens een kermis, bij voorkeur als ze dronken waren, door een bendelid gersonseld. Voor sommige schouten was het aanleiding het aantal kermissen drastisch te beperken en kasteleins werden verplicht hun personalia achter te laten bij de plaatselijke schout. Er werd een groot aantal cafés gesloten en alle uitspanningen buiten de bebouwde moesten eveneens hun deuren sluiten. Op zon- en feestdagen mochten de cafés geen drank aanbieden met uitzondering aan *andersdenkende* (protestantse) reizigers... Tot 16 uur mocht er niet gedanst worden en de cafés moesten op zon- en feestdagen om 20 uur gesloten worden. Maar het leefgebied van onze voorouders was een chaotische *lappendeken* van heerlijkheidjes met in ieder landje bijzondere wetten en plichten, uitgevoerd door een perfide en morbide jurisprudentie. Daarmee niet genoeg, in de Staatse gebieden wedijverden separisten, republikeinen en orangisten om de macht.

Hoofdstuk II

Vierde Stand

2.1. Kapitein Kirchhoff

2.2.1. Duivelsspuug

We weten dat onze historici in het verleden, de bokkenrijders saga dramatisch beschreven hebben. Anders in het aanpalende Aken waar de acties meer in de zin van een onnozele rebellie gezien werden. Beperken we ons tot de mening van prof. Will Hermanns: "1757 was de tijd van de *Bockreiter*; een fabelachtige bende van inbrekers in het land tussen Rijn en Maas. Door een middeleeuw justitieapparaat werden zij tot bekentenissen gedwongen en tot Bokkenrijder bestempeld. Aan de rooftochten is geen twijfel mogelijk, want overal was er sprake van een chaotische krijgsvoering en bittere hongersnood. Dat de in het Rijn- en Maasland opererende Bokkenrijderbende militair georganiseerd was is een legende. Deze vermeend historische bron

ontstond naar aanleiding van zeer pijnlijke folteringen. We kunnen het vergelijken met de dossiers verbonden aan de diverse *Heksenprocessen*. De verzamelnaam "*Bokkenrijders*" wordt in geen enkel dossier uit die tijd genoemd en komen we pas veel later tegen in de stad Leipzig. In een bericht over de zogenaamde of zich zo genoemd hebbende (?) *Bockreitern* werd de duivelsspuug van de *Heksenhamer* heel eenvoudig op de bandieten van de 18^e eeuw overgedragen. Een aantal mensen uit Aken wordt zowel als lid van de eerste bende (1734-1756), alsook tot de tweede bende (1762-1776) gerekend, die zoals men beweert onder de leiding stond van een chirurg uit Herzogenrath met de naam Josef Kirchhoff. De bekentenissen in folterkamers en rechtbanken uit die tijd, waren afkomstig uit "*vervuilde*" bronnen van een justitieapparaat dat probeerde, door het folteren van men-

sen, de *doctrine* van de bende aan de weet te komen". Wellicht wist de overheid, dat het de heimelijke wens van de bendeleiders was, om tot een *vrij* en *democratisch* België te komen. Dat moest natuurlijk door een justitieapparaat, dat uitsluitend uit Staatse (lees Hollandse) ambtenaren bestond, voorkomen worden... Dat de bendeleiders aanhang vonden is vrij logisch; na een aantal oorlogen heerste hier armoede en ellende, met daaraan gekoppeld de ontzettend grote zedelijke normvervaging van mensen die bezitloos waren.

2.2.2. Een stropop

Wij weten heel zeker dat er reeds een bende actief was in de periode 1730-1742. Volgens sommige historici tijdens een tweede periode van 1749-1750 en een derde van 1751-1775. Een feit is ook dat er in de jaren 1740 en 1741 in en rond Kerkrade een groot aantal gewelddadige inbraken plaatsvonden, hetgeen voor de schout en schepenen aanleiding was de bendeleden onder de eigen bevolking te zoeken. Er begon een felle vervolging gekoppeld aan een genadeloze jurisdictie. Veel schelmen kwamen aan de galg, maar sommige gevangenen bokkenrijders wisten te ontsnappen, hetgeen in die tijd als een prestatie beschouwd mag worden, als we weten dat er aan de buitenkant van de eiken kerkerdeuren stevige schuifgrendels zaten. Denken we aan Jan Kersten uit *Dreej Vujel*. (HH: Drie-Vogels was een plaats waar twee Oostenrijkse gebieden, Kerkrade en Sijpeltveld, elkaar nipt konden raken. Dit werd veroorzaakt door de geografische wig van het Staatse (Hollandse) Heerlen. Om het nog ingewikkelder te maken, oostelijk van Drie-Vogels lag het Heydener Ländchen in het graafschap Jülich of Gulik. Of *Dreej-Vujel* zijn naam ontleent aan de Romeinse adelaar van Heerlen en de dubbelkoppige adelaar van de twee Oostenrijkse gebieden, kon tot op heden niet bevestigd worden.)

Terug naar schavuit Jan Kersten, die in juni 1743 in de kraag gegrepen werd, vervolgens op *De Landshuize* in Valkenburg gekneveld werd, maar desondanks in de maand september van dat jaar, wist te ontsnappen.

(HH: Valkenburg was Staats, Oud-Valkenburg daarentegen Oostenrijks...) Hij vluchtte naar Horbach in het hertogdom Gulik en was voor de op volstrekking beluste Staatse rechters onbereikbaar. Wel werd hij in *effigie* opgeknoopt, hetgeen betekent dat er in zijn plaats een stropop aan de galg bungelde... Hoeveel Bokkenrijders er precies terecht gesteld werden weten we niet. Er zijn diverse recherches verricht waarbij G. Ramaekers het heeft over 330 uitgevoerde vonnissen, A. Blok vermeldt 355, A. Struijs houdt het op 392 terwijl L. Augustus het zelfs over 650 slachtoffers heeft.

2.2.3. Chirugijn

In Bocholtz bevond zich een drielandpunt: Bij de *Drieherengrenssteen* grensden wij, als Oostenrijkse Nederlanden, zuidelijk aan de heerlijkheid Heyden (graafschap Gulik) en westelijk van de Vrije Rijksstad Aken. Daarmee niet genoeg, want Heerlen viel onder de Nederlandse Staten Generaal en het gebied Wittem-Eys was een *onmiddellbare* (directe) Duitse heerlijkheid. Voor misdadigers was het gemakkelijk van het ene gebied naar het andere te vluchten en daarmee bleven zij uit de handen van justitie. De soldateska had er geen behoefte aan om op roversvang te gaan en *der boa* (de politiebode) had de moed in de schoenen als hij het woord *Bokkenrijder* hoorde... De *Vierde Stand*, de Bokkenrijderbende, was een gevarieerd gezelschap. Werkeloze en armoedige sloebbers, meestal onder leiding van een gemotiveerde militair, soms protestantse huurlingen (Staatse soldaten), een andere keer onder het gezag van deserteurs die geen politieke overtuiging hadden en alleen maar roofden en doodden voor het geld. Van Josef Kirchhoff (1720-1772), de meest vermaarde bokkenrijder, is bekend dat hij ooit onderofficier, barbier en heelmester was in het Oostenrijkse leger. Hij had een gruwelijke hekel aan het katholieke despotische Oostenrijk.

Kirchhoff behoorde zeer waarschijnlijk tot de *revolutionairen*, gezien zijn contacten met Luik. Dit heeft hij overigens nooit bekend, zelfs niet toen hij op de folterbank gepijnigd werd. De getuigenverklaringen zijn afkom-

stig van drie andere mensen, die regelmatig bij hem in huis kwamen. Door zijn bendeleden werd hij *den kapitein* genoemd. Toen hij in 1771 gearresteerd werd, was hij *chirugijn* (heelmeeester en arts) in Herzogenrath. Die plaats behoorde in die tijd tot de Oostenrijkse Nederlanden. We weten dat er slechts één arts aan de galg kwam. We weten ook dat slechts één burgemeester en één belastingontvanger veroordeeld werden. Dit waren geen arme sloebbers, het waren *revolutionairen*. Schrijven we een beknopte statistiek dan zien we dat *köter* meer dan 20% van het bestand uitmaken, gevolgd door marskramers/bedelaars met 17 %, de vilders/schoenmakers 12 % en soldaten minder dan 3 %. De kleinere helft van de bende bestond uit een gemêleerd gezelschap.

2.2.4. Schlitzohr

In de Bokkenrijdertijd behoorde *Rode* (Herzogenrath), net als Simpelveld en Bocholtz, tot de Oostenrijkse Nederlanden. De Roder burcht beschikte over ijsskoude kerkeren en een arsenaal martelwerktuigen om *permafrost* van te krijgen. Hier werden veel verdachte vilders en koudslachters opgesloten. Maar ook daar konden een aantal mensen ontsnappen, hetgeen thans de vraag oproept: Welke dubieuze rol speelden de cipiers? Eenmaal buiten was het een koud kunstje om uit de handen van de schout te blijven. Jammer dat de kerkeren van de burcht in het thans Duitse Herzogenrath niet bezichtigd mogen worden. Maar Hoensbroek heeft ook een prachtig kasteel en daar kunnen bezoekers via een steile en smalle trap naar het voorportaal van de dood afdalen. Om de schavuiten tot bekentenissen te dwingen schuwde de gerechtelijke macht ook hier niet om gruwelijke folterpraktijken te gebruiken. Deze zogenaamde *tortuur* ontlokte echter bekentenissen waarvan wij heden de betrouwbaarheid betwijfelen. Bokkenrijders gaven toe dat ze een geheim pact met de duivel gesloten hadden en op bokken door de lucht vlogen... Steeds meer historici vermoeden dat de Bokkenrijders tot bekentenissen gedwongen werden. In de processtukken is sprake van hooguit 40 inbraken en negen moorden, terwijl in die

periode 650 Bokkenrijders veroordeeld werden. Getuige de processtukken beschikte justitie over een perverse en walgelijke fantasie. Sommige veroordeelden werden geradbraakt na het afknippen van de tepels en het afknippen van de rechterhand. Bij anderen werd de rechterhand afgekapt waarna de veroordeelden aan een paal gewurgd werden. Vervolgens werd het lichaam half verbrand en op een rad *te pronk* gesteld. Werd een misdadiger onthoofd, dan werd ook dat lichaamsdeel te pronk gesteld. Maar ook de onschuldigen kwamen er niet *onbesneden* vanaf; *ter leringhe ende vermaeck* werden beide oren ingesneden en moesten de sloebbers voortaan als *schlitzohr* door het leven gaan... Op die manier kon de overheid de *vierde stand* ook letterlijk stigmatiseren.

2.2.5. Welsje mannen

In Herzogenrath staat al tientallen jaren een standbeeld dat voorbijgangers herinnert aan de Bokkenrijders. Sinds kort bevindt zich ook in Valkenburg, op de gevel van *De Landshuize*, het voormalige stadhuis, een gedenkplaque die ons onwillekeurig doet denken aan woelige tijden. In Valkenburg duurde het iets langer omdat er naar een tekst gezocht moest worden die ruimte laat voor alle mogelijke interpretaties. En dat zijn er heel wat!

Een kopstuk uit de bokkenrijdertijd was, zo weten wij, kapitein Kirchhoff (1720-1772), die bij leven en welzijn vaak bezoek ontving van *Welsje* mannen uit het land van Luik. Op 14 juli 1774 geeft Hendrik Akkermans, die stroopmaker in Meerssen was, te kennen dat die heren uit Luik een pruik en hoed droegen en hun chique kleding van zilveren galons voorzien was. Zij droegen een degen op de zijde en een zweep in de hand. Hun grootste streven was de *revolutie* met daarop volgend een vrij en democratisch België. De geplande opstand zou beginnen met een *Religionskrieg* (opstand tegen RK kerk) op de dag van Allerheiligen 1774, omdat op zo'n hoge feestdag niemand een revolutie verwacht... Kirchhoff heeft Allerheiligen 1774 niet meer beleefd en zijn compagnon Akkermans ging het niet veel beter. De

laatste werd op 23 juni 1774 gearresteerd, na een aantal verhoren werden de voorste vingers afgehakt, daarna werd hij geradbraakt en op 24 november 1774 werd het vonnis aan de galg uitgevoerd.

Hieruit mag men gevoeglijk de conclusie trekken dat er in Luik en bij ons geheime genootschappen bestonden, dat er revolutionaire tendensen aanwezig waren en dat de justitie beducht was op separisten en landverraders.

2.2.6. Revolutionaire schrijvers

Joseph Kirchhoff uit Herzogenrath, was leider van de bende van Valkenburg. Jonkheer de Garavelle was aanvoerder van de bende van Sittard, tevens generaal van de bende van Maaseik. Ook was hij burgemeester in die plaats en had net als Kirchhoff, zeer goede contacten met het *revolutie- en Frankrijkgezinde* Luik, dat in 1792 door de Fransen bezet werd. Waren het republikeinen en separisten die de Oostenrijkse dictatuur wilden afschudden door contact met Frankrijk te zoeken? Of waren het revolutionairen en anarchisten die heimwee hadden naar *De Republiek Nederland* van de Gouden Eeuw? Dachten zij aan de renaissancistische barok van Pieter Post en Jacob van Campen, de letterkunde van Jacob Cats en Joost van den Vondel, de schilderkunst van Pieter Paul Rubens en Rembrandt van Rijn? Maar die *Gouden Eeuw* had uitsluitend en alleen betrekking op Holland, bij ons was het een grote doffe ellende. Natuurlijk kon een revolutionair, zoals Kirchhoff, geen Gouden Eeuw voor de Zuidelijke Nederlanden afdwingen. Dat hij een Orangist was, is onwaarschijnlijk omdat die politieke groep een duidelijke mening had: in Nederland een Calvinistisch bewind onder het gezag van de stadhouders van Oranje-Nassau.

Was Kirchhoff zijn tijd ver vooruit? Had hij de werken *Contrat Social* van Rousseau (1712-1778) of het sarcastisch boek *Le siècle de Louis XIV* van Voltaire (1694-1778) en/of *Naufrage des îles flottantes* (1754) en *Code de la Nature* (1755) van Morelly gelezen?

Die boeken met hun revolutionaire en democratische ideeën waren in Frankrijk aanlei-

ding tot de oprichting van een geheime partij, die *Marianne*, de Franse maagd, letterlijk en figuurlijk, in hun "schild" voerden. Marianne werd even later het symbool van de *Jacobijnen*. Het boek was een bestseller, maar *democratie* werd door iedereen als een *utopie* beschouwd. Zelfs toen Karl Marx (1818-1883), ruim een eeuw later, in 1867, zijn werk *Das Kapital* op de leestafel deponeerde, durfde niemand vermoeden dat democratie en socialisme voor de deur stonden.

Naast deze belangrijke interpretaties voor een aanstaande *verlichting* bestaan er nog meer. Vrij zijn van Spaanse-, Oostenrijkse- en Hollandse tirannie, vrij burger zijn in een vrij land dat België zou heten, dat was de wens van de murw geslagen burger. Die voorstelling past in de *Geest* van de 18^e eeuw en we zullen er later uitvoerig op terug komen.

2.2.7. Vierde Stand

Naast deze belangrijke interpretatie bestaan er nog meer. Maar zullen wij de ware achtergronden ooit aan de weet komen? Een feit is, dat de *Vierde Stand* fel gekant was tegen het autoritaire Oostenrijkse regiem met hun fiscale wetten en hun overdreven katholieke geloofsovertuiging. Kloosters en kerken waren immers vrijgesteld van belastingbetaling en de *verplichte afdracht* (tribuut) voor het onderhoud van clerus en kerken, moest door het volk betaald worden. Ofschoon er in een kerk doorgaans niet veel te plunderen valt, werden er met de regelmaat van de klok godshuizen "bezocht" en werden gezegende hosties verstrooid en vertrapt. Omdat de inbraken samenvallen met politieke verwickelingen en religieuze strubbelingen, mag verondersteld worden dat naïeve randfiguren door anarchisten, separisten, orangisten en/of protestanten opgehitst werden. Er ontstonden eveneens gevaarlijke politieke spanningen, zoals het vroege verzet tegen het absolutisme en het verlichte despotisme; dus wantrouwen ten opzichte van Oostenrijk. Maar ook tegen de tolerantie-edicten, die in strijd met de katholieke kerk geacht werden; dus wantrouwen ten opzichte van Holland. We weten inmiddels dat de bende uit een gemêleerd

gezelschap bestond met veel arme sloebers. Maar stel dat alle armlastigen en randfiguren zich tot de *Vierde Stand* geroepen zouden voelen, dan had de bende uit duizenden leden moeten bestaan. Voor sommige mensen is de Bokkenrijderssaga een legende, een soort stripverhaal, dat binnen een democratisch bestel ondenkbaar en onbegrijpelijk is. De gevestigde orde (of onorde!) van toen, was overtuigd dat de bendeleden een verbond met de duivel gesloten hadden en op bokken door het zwerk vlogen. Zoals het lam een symbool was (is) voor de RK Kerk, zo was de bok het zinnebeeld van de duivel. Het gezegde 'In hem stoot de bok' betekende vroeger dat iemand van (door) de duivel bezeten is. Klaslokalen van sommige scholen hadden vroeger een *bokshoek* waar de stoute kinderen voor straf moesten knielen. Een *bokshorn* was in Duitsland een martelwerktuig dat wij met onze pijnbank vergelijken kunnen.

In Limburg beweren sommigen dat de naam *Bokkenrijder* een hersenspinsel is van de drossaard van Montfort. Hij wist heel zeker dat de bendeleden lid waren van een duivels genootschap. Daarmee was de mythe van de satanische bende geboren, die vervolgens een zelfstandig leven ging leiden en pas eindigde toen het diabolisch leger uitgeroeid werd toen het over de abdij van Postel vloog... Over de Bokkenrijders werd veel nonsens geschreven, over de *tijdgeest* lezen we weinig. De waarheid gebiedt te schrijven dat aan het Bokkenrijderepos definitief een einde kwam toen de Fransen ons de *Verlichting* brachten en tortuur verboden werd. Daarover later veel meer.

2.3. Plaatsgenoten

2.3.1. Leonardus Dahmen

Het gebied tussen Aken en Maastricht was een bekend operatiegebied van "onze" Bokkenrijders, maar er waren uiteraard ook bendes in andere gebieden. Toen eeuwen geleden onze voorouders over Bokkenrijders praatten liepen hen de rillingen over de rug. Tegenwoordig denken we eerder aan Robin Hood, Wilhelm Tell en andere romantische vrijheidsstrijders. Wellicht nog het beste te vergelijken met *Sjinderhannes*, een *sjinder*

en jerber (koudslachter en looier), tevens rebel uit het Duitse *Rheinland*, die twee eeuwen geleden (1804) stierf. Door middel van justitierapporten weten wij, dat bokkenrijders door middel van duimschroeven en andere martelwerktuigen mentaal en fysiek uitgeknepen werden, maar de officiële geschiedschrijving verhaalt nauwelijks iets over het beleid van de boeven.

Het zou te ver voeren om hier een gros processtukken te dupliceren. Laten we volstaan met twee lokale, tevens turbulente doopcelen; die van *der Daame Naad* (officieel Leonardus Dahmen) en die van *der Borde Wiel* (officieel Guillaume Bordin.)

Aan de eerste naam horen we duidelijk dat dit geen vreemde is. In een acte vernemen wij dat hij rond 1717 in het Rijk van Aken geboren werd en van beroep *hekselsnijder* (strosnijder) was. Hij was groot van postuur, bovendien heel sterk, zodat hij in Aken vele jaren, tijdens de processies, het met goud en edelstenen versierde borstbeeld van Karel de Grote droeg... Het borstbeeld is tevens relikwiehouder, want het bevat de schedel van de heilige Karel de Grote.

Deze vrome daad weerhield *der Daame Naad* er niet van om in 1758 een diefstal te plegen, waarna hij op "*d'r Katsj*" (Katschhof in Aken) in de gevangenis terecht kwam. Maar daarna ontstaan er een hiaat en een groot aantal vragen. Werd hij na volbrachte straf verbannen? Voelde hij zich in Bocholtz niet op zijn gemak? Wat dreef hem naar Rimburch? Hoe kwam hij tenslotte met de naam Leonardus Daemen in Maastricht terecht? Wel bekend is, dat hij daar een vrouw en drie dochters had die de kost verdienden met spinnen, breien en naaien....

We schrijven 1772, als het lot zich keert. Dahmen (of Daemen) werd opgepakt en moest zich op 10, 11 en 13 januari 1772 aan enige strafzittingen op de burcht Herzogenrath onderwerpen.

Hij bekende niet zodat hij op 15, 16, 19, 20 en 29 november 1772 onder *scherper examen* verhoord werd. Op de folterbank bekende hij uiteraard wel, zodat op 1 december de *voorlezing* (recollectie) van de bekentenis plaats vond. Het een en ander werd toenter-

tijd als een *vrijwillige* bekentenis beschouwd...

Uit die recollectie vernemen wij dat hij in de nacht van 19 op 20 januari 1762 deelnam aan een gewelddadige diefstal met huisbraak bij Martinus Schröders, wonende in hoeve *Aen de Handt* te Richterich in het Heydener Ländchen. Volgens Schröders droeg hij toen een *vossevelle* muts en een grijze pijen rok. De bewoners van het pand werden op het allerwreedste gebonden, gekneveld en mishandeld, waarna zij beroofd werden van al hun geld, goederen en draagbare effecten. Toen de dieven de klokken te Berg (Laurensberg) hoorden luiden, sloegen ze op de vlucht.

Verder lezen we dat Dahmen in de nacht van 19 op 20 april 1762 assisteerde bij een diefstal in Wijnandsrade bij de familie Ritzen. Tijdens die inbraak werd veel geweld gebruikt en werden de bewoners deerlijk mishandeld. Dahmen ontving voor zijn aandeel *dry schellinge* en was voor de rechtbank dus medeplichtig, omdat hij participeerde. Hij zei ook dat hij tijdens een dronken bui, op de feestdag van de H. Leonardus, met opzet de Sint Leendertkapel (Heerlen?) bezocht en daar een gruwelijke eed, zoals bij de bokkenrijderbende gebruikelijk, afgelegd heeft. Hij zweerde op de *dode hand* (de afgehakte en gedroogde hand van een terecht gestelde misdadiger) dat hij de Goddelijke majesteit niet zal erkennen en dat hij de duivel zal vereren. Hij zei dat hij tijdens die satansmis brood en wijn moest nuttigen.

Medio oktober 1773 werd hij door het Brabants Hooggerecht te Maastricht, onder leiding van de vice-hoofdschout De Jacoby de Cadier en secretaris Hubert-Emil van Panhuys, ter dood veroordeeld. Het vonnis werd voltrokken op 11 december 1773 te Maastricht.

Bij die gelegenheid besliste het Hooggerecht dat Dahmen niets anders is dan een *Godvergeeten en Godverlaeten booswigt*... Dat hij behoort tot een talrijke bende door *eenen ongehoorden eedt aan elkanderen verbonden*. Dat in het algemeen belang en het belang van hun bezittingen dat de misdadiger *deselve soo veel mogelijk uyt de menschelijke*

samenleving worden uytgeroeyt... *Soo is het dat scheepenen van de Hoogen Brabantzen Geregte regt doende, condemneeren gedetineerde en beclaegde om gebragt te worden ter plaetse daer men gewoon is crimineele justitie te doen en aldaer aen de scherpreghter overgelevert zijnde, door denselve met den koorde te worden gestraft, dat er den doot na volgt en dat voorts desselvs doode lighaem in een keeten geklonken, anderen ten exempel en afschrikck op het ordinaire galgelve sal worden en blijven gehangen*...

Het is bekend dat de lichamen van gehangenen meestal maandenlang aan de galg bleven bungelen. In Maastricht is een geval bekend, dat het gedroogde lichaam van een gehangene pas na twee jaar van de galg genomen werd. Achteraf gezien mag Dahmen nog van geluk spreken, want niet zelden werden misdadigers vooraf geradbraakt of werden lichaamsdelen afgesneden.

2.3.2. Guillaume Bordin

Ook de plaatsnaam Simpelveld komen we in een acte tegen. Hier was het *d'r Borde-Wiel* (officieel heette hij Guillaume Bordin) die door zijn kleding en kapsel opviel en wiens leven aan de galg eindigde. Aan de naam horen we dat het een Fransman is, daarom werd hij ter plekke *der Frantsoeës* genoemd. Vreemd aan hem was, dat hij een donkere huidskleur had, dat hij zijn zwart hoofdhaar in een gedraaide staart droeg en een voorkeur had voor blauwe kleding.

Volgens zijn zeggen werd hij rond 1715 ergens in de buurt van Parijs geboren. Hij was dus twee jaar ouder dan Dahmen en vijf jaar ouder dan Kirchhoffs. Er zijn veel onduidelikheden om deze *politieke delinquent*, maar het is vrijwel zeker dat hij deserteerde bij de Slag van Lafeld in 1747. Lafeld is veel minder ver dan we denken. Het ligt iets westelijk van Maastricht en daar kwam het op 1 juli tot een veldslag tussen het Franse leger van Lodewijk XV en het Staatse leger van stadhouder Willem IV. Ondanks het feit dat het Staats leger onder bevel van Waldeck hulp kreeg van een Engels leger onder bevel van Cumberland, leed het een dramatische nederlaag. We zullen er later tijdens de *Tijd-*

geest uitvoerig op terug komen.

Voor Bordin was het zaak een plekje ver van Maastricht te zoeken. Simpelveld leek hem wel ideaal, maar hij had er niet mee gerekend dat een reeds eerder gearresteerde Bokkenrijder zijn naam zou noemen. Bij justitie was het in die tijd gebruikelijk om bij benedeleden namen te ontfoetselen en bij iemand die erg vergeetachtig was, werden dan duimschroeven gebruikt... Omdat randfiguren bij voorbaat gestigmatiseerd waren, ligt het voor de hand dat ook de naam van Bordin genoemd werd. Bordin was onze taal niet machtig, hij kon zich niet of nauwelijks verdedigen en was bij voorbaat schuldig. Achteraf gezien valt het te betwijfelen of hij werkelijk een Bokkenrijder was. Het kwam heel vaak voor dat onder pressie van een pijnbank namen van onschuldige mensen genoemd werden. Vooral mensen die door hun beroep of houding niet geaccepteerd werden, waren verdacht. Met hen had de justitiële machtsterreur geen moeite, zodat Bordin op 30 maart 1773 door de schout Johan, Willem, Joseph de Limpens van de Schepenbank Simpelveld ter dood veroordeeld werd. Het vonnis werd op 3 april 1773 op het galgenveld van Herzogenrath voltrokken. Het waren roerige jaren, Kirchhoff's werd in 1772, Dahmen en Bordin in 1773 gevonnist.

Soms werden er op een dag tien Bokkenrijders naar de galg gebracht. Het waren vooral de massa-executies die de aandacht

van het publiek trokken. Ramptoerisme en televisie kende men niet, zodat in die tijd een enorme menigte naar het galgenveld trok om te "genieten" van het gekerm en gehuil van de geradbraakte. Volgens de geschiedschrijvers bevonden zich onder de toeschouwers veel kinderen...

2.3.3. Legende?

Ondanks gerapporteerde feiten blijft voor sommige mensen het Bokkenrijderepos, gekoppeld aan het *Verlangen naar Verlichting*, niet meer en niet minder dan een avontuurlijke roman, om het nageslacht kond te doen, welke perversies aan een fantasierijk brein kunnen ontspruiten. Voor overheid en clerus was *democratie* het werk van de duivel. Het was in die tijd gemakkelijk om te veronderstellen dat de benedeleden een verbond met die duivel gesloten hadden. De waarheid gebiedt te schrijven dat aan het Bokkenrijderepos definitief een einde kwam toen de Fransen ons de *Verlichting* brachten en tortuur verboden werd.

Genoeg over de *Bokkenrijders*. Het fenomeen moet een oorzaak hebben en dat is een reden waarom wij de *tijdgeest* van de 18e eeuw, vanaf het prille begin tot het ontstaan van België, de innige wens van Kirchhoff, gerelateerd aan *ós Heem* (Simpelveld en Bocholtz), in het derde hoofdstuk onder de loep zullen nemen.

JACQUES VAN BOOM (1937 - 2004)

door H. van Wersch

Enige tijd geleden tipte mijn nichtje Cécile Schulte-van Wersch (wonende te Arnhem) mij dat haar vroegere buurjongen, mijn oud-leerling en onze dorpsgenoot Jacques van Boom overleden was. De landelijke pers besteedde in hun necrologieën ruimschoots aandacht aan deze wetenschapper en oud-Simpelveldenaar, terwijl zijn wetenschappelijke carrière in ons dorp onbekend is gebleven omdat de Limburgse kranten er helemaal geen melding van hebben gemaakt. Het leek me een goed en nuttig idee om daar via ons verenigingstijdschrift "De Bongard" verandering in aan te brengen.

Op 31 juli 2004 overleed Jacques van Boom op 67-jarige leeftijd in Oegstgeest. Hij was nog niet lang geleden als hoogleraar met emeritaat gegaan en heeft dus niet lang van zijn welverdiend pensioen kunnen genieten.

Hij was het grootste gedeelte van zijn wetenschappelijke carrière als hoogleraar bio-organische chemie aan de universiteit van Leiden verbonden. Daar hield hij zich voornamelijk bezig met chemisch onderzoek.

Voor vele collega-wetenschappers was Jacques van Boom een van de meest invloedrijke chemici van deze tijd. Daarnaast heeft hij mede aan de wieg gestaan van het ontrafelen van het menselijk DNA. Verder haalde hij de grenzen tussen scheikunde en biologie weg zodat biochemie één wetenschap werd.

Hij had vele internationale contacten met wetenschappers van niveau. Ook verschenen van zijn hand honderden publicaties, die in internationale tijdschriften, zoals Nature en Science, geplaatst werden, kortom een wetenschapper van formaat.

Jacques werd in de Kerkstraat no. 7 in Simpelveld geboren. Hij was de jongste uit een gezin van acht kinderen, te weten vijf jongens en drie meisjes. Zijn vader was afkomstig uit het noorden en kwam in Simpelveld wonen toe hij een baan als commies kreeg. Zijn moeder was een Simpelvelds meisje Wings.

Later zou dit gezin in de vishandel gaan en het was hard werken in het gezin van Boom om alle monden te voeden en de kinderen moesten allemaal al vroeg de handen uit de mouwen steken. Omdat Jacques de jongste was ging dat meehelpen grotendeels aan hem voorbij. Zijn moeder was al jong gestorven en de op een na oudste zus hield na de dood van moeder het gezin draaiende. Zij was getrouwd met Piet Merx en had vier zoons, zodat er een

huishouden met twaalf kinderen in huis was. Jacques zat in 1943/1944 in de eerste klas bij Meester Meijers.

Het schooljaar 1944/1945 was net begonnen toen Simpelveld op zaterdag 16 september om 19.30 uur door de Amerikanen van het Eerste Leger bevrijd

werd. Diezelfde dag overleed dr. H. Colijn, onze vroegere minister-president tengevolge van een hartverlamming in gevangenschap in Hinenau in Thüringen. Zondag 17 september was de luchtlanding boven Arnhem.

Van het onderwijs in klas 2 kwam weinig terecht omdat de school het grootste deel van het schooljaar door de Amerikanen bezet was en dus het geven van onderwijs aldaar niet mogelijk was.

In klas 3 ('45/'46) kreeg Jacques aanvankelijk meester Alfons Janssen, maar een paar maanden later vertrok deze naar Kerkrade en ik verruilde de school in Schimmert met de lagere school van mijn geboortedorp.

In die tijd waren de gemeenten ingedeeld in drie klassen. Grotere plaatsen zoals Heerlen en Kerkrade waren Klasse 1 en daar vond geen salarisaf trek plaats. Simpelveld was een Klasse 2 gemeente en daar werd 4% van je salaris ingehouden. Woonde je in kleinere dorpen, zoals Schimmert, dan werd zelfs 8% van je salaris ingehouden. In dit geval gingen zowel Fons Janssen als ik er beiden 4% in salaris op vooruit. Daarnaast wilde ik in verband met woningruimte graag naar Simpelveld terug.

Ik nam in januari 1946 de derde klas van meester Janssen over en kreeg daarmee Jacques van Boom als leerling. Hij was een van de kleinsten van de klas, zoals ook wel op schoolfoto's te zien is.

Klas 3 lag op de begane grond aan de achterkant van de lagere jongensschool aan de Irmstraat zoals de meeste lezers die de jon-

dictee. Echt gymnastiek kon je toen moeilijk geven want er was geen gymzaal en je kon alleen maar terecht op de speelplaats en dat vond ik verre van ideaal en daarom ging ik vaak met mijn leerlingen wandelen, bijvoorbeeld door het "langk getske", waar later de huizen van de Schilterstraat kwamen. Ik zei dan: "Jongens kijk nog eens goed want over een paar jaar is hier alles volgebouwd."

Onder het wandelen verteld ik dan nog verhalen over de lokale geschiedenis en ik hoopte op die manier bij een aantal leerlingen iets overgebracht te hebben wat men later heemkunde is gaan noemen.

De 47 leerlingen van klas 3 hadden natuurlijk een enorme leerachterstand want ze hadden in klas 2 bijna een heel schooljaar gemist. Dat was verre van ideaal en het was dus ook niet gek dat een flink deel van de klas niet bevorderd kon worden. Jacques, die

Jacques van Boom (derde rij van boven, achtste van links) in de vijfde klas bij meester Brouwers.

genschool in Simpelveld bezocht hebben zich kunnen herinneren. Het was een rustige klas van 47 leerlingen. Vanuit het klaslokaal keek je aan de achterkant op een grote wei, lekker landelijk, en in die wei graasden koeien die soms hun kop door het raam staken, want ze wilden iets opsteken van de tafeltjes en het

toen als leerling middelmatig was, redde het wel en ging over. In de vierde klas ('46/'47) kwam hij bij meester Spierts en in klas 5 ('47/'48) bij meester Alfred Brouwers.

In dat jaar werden van alle klassen foto's gemaakt. U ziet de kleine Jacques op de schoolfoto in het midden. Grote klassen

In memoriam Prof. J.H. van Boom (14 mei 1937 - 31 juli 2004)

Op 31 juli 2004 overleed na een kortstondige ziekte op 67-jarige leeftijd in zijn woonplaats Oegstgeest prof. Jacques H. van Boom. Hij was het grootste deel van zijn actieve carrière hoogleraar in de Bio-organische Chemie aan het Leids Instituut voor Chemisch onderzoek; velen zagen hem als een van de invloedrijkste Nederlandse chemici van de laatste 25 jaar. Hij werd slechts 67 jaar.

Jacobus Hubertus van Boom werd geboren op 14 mei 1937 te Simpelveld als jongste uit een gezin van 12 kinderen. Als jongste van het gezin ontwikkelde hij een sterk individualistisch karakter: avontuurlijk, ondernemend, experimenterend, grenzen verkennend en alle mogelijkheden benuttend die op zijn pad kwamen. Gedurende zijn gymnasiumtijd ontstond zijn passie voor chemie. Op een dag resulteerde een van zijn thuis-experimenten in een hevige explosie, waarbij zijn linkerhand ernstig beschadigd raakte. De gevolgen hiervan zijn echter nooit enige belemmering voor hem geweest. Jacques H. van Boom studeerde en promoveerde aan de Universiteit Utrecht. Zijn promotie in 1968 kreeg het *judicium cum laude* bij professor Arens, op een onderzoek o.l.v. dr. Brandsma. Na een periode als post-doctoraal onderzoeker aan de University of Cambridge, waarvoor hij een Ramsay Memorial Fellowship had verworven, was hij sinds 1970 verbonden aan de Universiteit Leiden, eerst als wetenschappelijk medewerker, vervolgens als lector en vanaf 1978 als houder van de leerstoel Bio-organische Chemie in het Leids Instituut voor Chemisch onderzoek. In juni 2002 ging hij met emeritaat en werd hij tot wetenschappelijk adviseur van de faculteit W&N benoemd.

Tijdens zijn wetenschappelijke carrière kreeg Jacques van Boom internationale faam als veelzijdig, innovatief en productief bio-organisch chemicus. Van huis uit organisch syntheticus, ontplooidde hij zich als een multi-disciplinaire onderzoeker die er in zijn onderzoek naar streefde de grenzen tussen chemie en biologie te slechten, en daarbij wist hij op het grensvlak van die gebieden een nieuw terrein mee te ontsluiten. Bij de keuze van researchonderwerpen wilde hij vooral moleculen maken met eigenschappen die de biofysica en biochemie ondersteunen. Zijn echte wetenschappelijke invloed verwierf hij niet vanwege zijn wetenschappelijk bestuurs- en commissiewerk. Integendeel, besturen en vergaderingen van commissies bijwonen hadden voor hem bepaald geen hoge prioriteit. Hij hield van het laboratorium, en van zijn groep, en liet daar bestuurlijke zaken vaak voor varen, meestal onbewust, en schijnbaar verstrooid. Hij meende dat de wetenschap meer aan hem had wanneer hij bij zijn studenten was, dan wanneer hij in een vergadering of op een congres zat. Hij zat in zijn lab zoals een spin in zijn web en kwam zelden uit dat web; dat gold niet alleen voor vergaderingen, maar ook voor wetenschappelijke besprekingen buiten het lab, en ook zijn congressen koos hij zorgvuldig en met mate.

Jacques van Boom richtte zich vroeg in zijn carrière op nieuwe synthesesmethoden voor nucleïne-zuren, en als een van de eersten had hij in de jaren 70 van de vorige eeuw een technologie ontwikkeld die DNA-fragmenten op vrij grote schaal en heel zuiver kon produceren. Hij maakte DNA voor zijn partners in de toenmalige Werkgemeenschap Nucleïne-zuren van SON. Hij deed dat in een periode dat oligonucleotiden nog niet commercieel verkrijgbaar waren en op die manier hebben veel Nederlanders geprofiteerd van zijn deskundigheid en een voorsprong gekregen op buitenlandse collega's, juist omdat zij over oligonucleotiden konden beschikken waar anderen geen toegang toe hadden. Dit onderzoek bracht hem ook internationale roem in samenwerking met de groep van prof. Alexander Rich (Massachusetts Institute of Technology, Cambridge, VS) een nieuwe verschijningsvorm van ons genetisch materiaal identificeerden, het zogenaamde Z-DNA. Het oorspronkelijke artikel in *Nature* geldt als één van de klassiekers in de moderne moleculaire biologie.

Na dit vroege succes bouwde Van Boom zijn onderzoeksgroep uit, en bewerkte hij een veelzijdigheid aan bio-organische onderzoeksdoelen. Hij ging meer multidisciplinair werken. Centraal in dit onderzoek stond de ontwikkeling van technieken voor de synthese van biopolymeren (suikers, nucleïne-zuren en eiwitten) en synthetische analoga, inclusief fysische en biologische vervolgstudies aan deze verbindingen. Hoogtepunten van dit onderzoek zijn een synthetisch vaccin tegen Haemophilus influenzae type b (in samenwerking met RIVM en Organon), en een nieuw, generiek inzetbaar fosforyleringsreagens (bij leveranciers van fijnchemicaliën verkrijgbaar als 'Van Boom's reagens').

Een en ander resulteerde in honderden publicaties, waarvan een respectabel aantal in internationale toptijdschriften zoals *Nature*, *Science* en *Cell*. Van Boom was Tn van de meest geciteerde wetenschappers binnen en buiten Nederland en was jarenlang de meest geciteerde (bio)chemicus van Nederland. Tot begin 2004 waren zijn publicaties meer dan 25000 maal geciteerd. Onder zijn leiding kwamen meer dan 60 promoties tot stand, en vele van zijn promovendi bekleden een vooraanstaande positie binnen en buiten chemisch Nederland. Zijn meer dan 750 publicaties hebben meer dan 280 verschillende namen als eerste auteurs. Van Boom straalde zijn hele leven enthousiasme, werkkraft, en ambitie uit. Eigenschappen die hij vermengde met een eigenzinnig humor en realisme.

Zijn college 'synthetisch organische chemie' groeide uit tot het meest populaire vak binnen de opleiding scheikunde. Daarnaast ging hij, terwijl hij de pensioensgerechtigde leeftijd had bereikt, de uitdaging aan een geheel nieuw inleidend college scheikunde op te zetten en te verzorgen voor het nieuwe Leids-Delftse studieprogramma 'Life Science and Technology'. Van Boom kreeg gedurende zijn wetenschappelijke carrière meerdere prijzen en eervolle vermeldingen. In 1975 ontving hij de Gouden Medaille van de Koninklijke Nederlandse Chemische Vereniging (KNCV). In 1980 werd hij gekozen tot lid van de KNAW. In 1985 kreeg hij de Koninklijke Shell-prijs toegekend. In 1999 verkoos de STW hem tot Simon Stevin-Meester en in 2000 werd hij gelauwerd met de Akzo-Nobelprijs. Bij zijn emeritaat wilde hij van een afscheidscollege of afscheidssymposium ter ere van hem niet horen; je mocht er eigenlijk ook niet over praten van hem. Hij vond zoiets helemaal niet nodig.

Met zijn overlijden is een einde gekomen aan een imposante carrière met vele wetenschappelijke hoogtepunten. Als geen ander heeft van Boom het belang van de bio-organische chemie uitgedragen, en het aanzien van de Leidse en Nederlandse wetenschap bevorderd. Op 5 augustus 2004 is hij te Oegstgeest begraven. Enkele honderden studenten, collega's en vrienden waren aanwezig om hem de laatste eer te bewijzen. Nog meer zullen hem missen als leermeester, raadsman, collega en vriend. Onze gedachten gaan uit naar zijn echtgenote, dochter, schoonzoon en kleinkinderen.

Prof. Dr. Jan Reedijk, Leids Instituut voor Chemisch onderzoek (LIC)

waren niets bijzonders in die tijd want ik had in het jaar '47/'48 een klas met maar liefst 55 leerlingen.

In '48/'49 zat Jacques bij meester Jac. van Knippenberg in de zesde klas. In dat jaar werd een schoolreis naar Schiphol gemaakt. Op de foto staat Jacques helemaal bovenaan naast zijn jeugdvriend Jan Van Kan. Hij staat daar

proeven in een schuurtje achter hun huis. Op zekere dag is daar een ontploffing geweest en bij dat ongeluk verloor hij twee vingers. Het was in Simpelveld het gesprek van de dag.

Nadat hij zijn gymnasiumdiploma behaald had ging hij aan de universiteit van Utrecht studeren. In januari 1968 is hij zelfs gepromoveerd en heb ik een exemplaar van zijn proef-

De schoolreis naar Schiphol; Jacques bovenaan de trap rechts.

alsof hij wil zeggen: "Let maar op, ik ga het hoge opzoeken."

Jacques heeft in Simpelveld zelfs nog op de zevende en de achtste klas gezeten. Waarom is nu niet meer helemaal duidelijk. In die twee jaar zat hij bij meester Rameckers, het hoofd der school.

Na de achtste klas ging hij naar de Pancratius Mulo in Heerlen waar hij o.a. les kreeg van mijn studiegenoot Jan Jaspers. Deze zei later tegen mij dat die jongen daar niet thuis hoorde en Jacques ging na dat eerste jaar Mulo dan ook naar het Bernardinus Gymnasium in Heerlen, waar hij in 1959 slaagde voor zijn gymnasium B.

Dat de liefde voor de chemie er al jong inzate, moge blijken uit de volgende gebeurtenis die ik mij nog goed herinneren kan.

Het zal in de derde of vierde klas van het gymnasium geweest zijn en Jacques deed vaak

schrift mogen ontvangen, dat zich nu in de bibliotheek van de heemkundevereniging in Bocholtz bevindt.

Toen Jacques verleden jaar op te jonge leeftijd overleed werd dat onvoldoende in ons dorp bekend en daarom wilde ik als zijn oud-onderwijzer met dit verhaal onze vroegere dorpsgenoot voor het voetlicht brengen, want hij is waarschijnlijk de beroemdste wetenschapper die Simpelveld ooit heeft voortgebracht, waarvoor hulde.

EEN STUKJE HAMERS-GESCHIEDENIS VAN MOEDER-MOEDERSKANT

door Sjeng Schrijvers alias Agricola

Op zaterdag 6 november van het vorig jaar had er te Simpelveld in het romantische hotel-restaurant Vallonée een treffen plaats van de Vereniging Limburgse Hamers Genealogieën.

Door de Pater Familias van deze monumentale onderzoeksgroep, Nico Hamers, werd 's middags met veel verve met name Simpelveld en Bocholtz uitgespit op zoek naar Hamers-voorouders met als basis de parochieregisters en de volkstelling van 1694.

Waaronder "Jan Haemers aen Overhuysen desse huysvrouw Maria Munix en soone Arnold-Jan Haemers op de Prickaert wederom met kinderen Hendrik, Maria en soone Arnold Haemers."

In Simpelveld-dorp "*Wynand Haemers en desse huysvrouw Agnes an 't Velt († 1719) met kinderen Joannes en Cornelis.*"

An 't Velt is een opvallend toponymische familienaam. De benaming existeert nog op de boerderij van de familie Seevaert aan de Stampstraat. Deze boerderij was eeuwenlang het "sluitstuk" van ons dorp.

En op *Buschenhuysen* woonde "*Joanna Ortmans, weduwe van Herman Hamers met kinderen Peeter en de Agnes Haemers 1694!*"

Al met al een zoeken naar een naald in een hooiberg voor amateurs en zelfs Profs!

Hoewel: hier en daar kwam een verwijzing naar een rechterlijk stuk ter sprake, b.v. een erfdeling.

Armin Hamers van Bocholtz, jeugdige onderzoeker zocht het niet zo ver van huis. Toch heeft hij zijn bloedlijnen al aardig in de steigers, i.c. de computer staan. Een boeiende uitdaging voor de jongere generaties die bij dit diepgaand speurwerk en dit treffen helaas nogal verstek lieten gaan waar het betreft het oudste en kostbaarste bezit dat zij meedragen: hun familienaam.

Wat mijn esthetische familienaam Schrijvers betreft: volgens wiskundige biologen stroomt er vijftien procent Hamersbloed door mijn zwaar beproefde aderen.

Vanuit moeder-moederszijde mijn overgrootouders: Andreas Knops, geboren te Eijs, overleden in 1872, 47 jaar oud, te Schaesberg, hij huwde in 1852 te Voerendaal met met Maria Elisabeth Hamers, overleden in 1868, 44 jaar oud, te Palemig-Schaesberg, dochter van Jan Balthazar Hamers en Maria Agnes Schoeneberger, landbouwer te Palemig. (Door vererving bewoont mijn neef Alfons Habets-Mertens nog steeds de boerderij aldaar.)

Mijn overgrootouders Knops-Hamers hadden slechts drie kinderen. De oudste was Hubert Winand (geb. Eijs 1854), huwde in 1877 te Heerlen met Joanna Maria Creemers (geb. Heerlen 1845, † 1934 te Heerlen) alwaar hij in de Geleenstraat het koetsiersbedrijf runde van hun schoonouders dat echter na de voorgaande eeuwwisseling ter ziele ging door de opkomst van de auto.

Zijn broer Andreas, ook te Eijs geboren kon daarentegen zijn draai niet vinden en trok allenig de oostgrens over. Zonder iets van zich te laten horen met als groot hiaat zijn laatste rustplaats.

Hun zuster Maria Ida ,* 1856 - † 1930, mijn grootmoeder, trouwde in 1877 te Simpelveld met Willem Moulen, landbouwer op de buurtschap Huls - op 71-jarige leeftijd in 1921 overleden - met als gevolg dertien kinderen waarvan er echter zeven amper de jeugd beleefden..

Grootmoeder, al jong wees zijnde, had een harde jeugd op boerenhoeven werkende, waar zij onder andere emmers water moest pungen voor het vee. In de winterdag een ijzig koud werk met als gevolg dat zij haar kleumende handen warmde tussen de oksels van des koeien voorpoten.

Hongerig als zij was gapte zij stiekem

brood uit de keuken om tussen het werk door op te kauwen.

Dit zijn enige fragmenten die ik van haar dochter Maria Elisabeth Moulen, mijn moeder die in 1908 trouwde met Harrie Schrijvers, opving en in mijn onderbewustzijn opborg.

Ter afronding:

“Niemand kneedt ons nogmaals uit aarde en leem;

Niemand beleest onze stof. Niemand”.

Paul Celon

Frans-Joods dichter

† 1970 te Parijs

Met slechts vijftien procent Hamers-bloed toch nog een eerbetoon!

ACTIVITEITENPROGRAMMA

VOOR HET TWEEDE KWARTAAL VAN 2005

dinsdag 12 apr. 20.00 uur

ALGEMENE LEDENVERGADERING.
aansluitend korte lezing, onderwerp nog niet bekend.

dinsdag 10 mei 20.00 uur

Lezing
Onderwerp nog niet bekend.

zaterdag 11 juni

Excursie

EEN CURIEUZE VONDST

Naar aanleiding van de publicatie in onze vorige uitgave bereikten ons klachten over het feit dat de gereproduceerde pagina's uit het geschreven leesboekje zo klein afgedrukt waren.

Daarom laten we hier als curiositeit een gedichtje uit hetzelfde boekje op (bijna) ware grotte volgen.

24 De kleine Bedelaarster.

43

Ik kom uit mijn dorpen; ik kom om wat brood;
Ik dool door het slijk en de slibber der straten;
Mijn kleed is gescheurd en mijn voeten zijn bloot;
Mijn moeder is krank en mijn vader is dood;
Wij schreiden zo luud, maar het mocht ons niet baten.

Hebt medelij, hebt deernis, mijnheer en mevrouw!
Och, sluit niet uw voren zo hevel voor mijn klagen;
De nacht is nabij, ik bibber van kou,
Mijn moeder is krank van gebrek en van rouw;
Och, geef mij wat brood, ik zal nooit u weer vragen.

Neen, neem mij niet lui, niet vrijpostig en stout;
Ik zou wel zo graag leeren breien en spinnen!
Reeds sprokkelen mijn broertjes ons vlytig wat hout,
Om zijn ze eens, als ik nu, zo groot en zo oud,
Dan zullen zij werken en eerlijk wat winnen.

Och, moest gy eens, rijken, zo keurig gekleed,
Zoo kostbaar geved! onze ellenden ervaren;
Des winters zo naakt en des zomers beruwt
Gaan bed'len op straat om een dronk en een beet!
Och, moge er u God noch altoos voort bewaren.